

KLOVNERI SAMMEN MED MENNESKER MED DEMENS

nærvær, leg og improvisation

En kvinde, som bor på et plejehjem og har mødt klovnene før, kommer kørende i sin kørestol og der opstår i mødet med én af klovnene spontant den lille børnesang "Der sidder en vovse i et vindue". Klovnen fortæller lidt brødbetyngt, at hun har glemt at lære 2. vers siden sidst, men så synger kvinden selv videre på 2. vers med sprød stemme. Alle ler og klovnen fortsætter med at digte et 3. vers som handler om kvinden i kørestolen. Kvinden ser meget glad ud.

Denne oplevelse var én blandt mange, da jeg en dag fulgte demensklovnene rundt på deres besøg på et plejehjem for beboere med demens. En dag hvor jeg skulle være den berømte "flue på væggen", men konstant blev involveret i de små poetiske møder mellem to klovne og beboerne, og hvor jeg sang lystigt med på forskellige børnesange og andre kendte sange. Formålet med følgeskabet den dag, samt senere interviews af klovne og medarbejdere, var at skrive denne artikel og forsøge at udfolde hvad der er demensklovnenes særlige "metoder" og virkemidler. I artiklen kobles der til den udvikling der generelt er på demensområdet i Danmark, hvor en række sundhedsfaglige faggrupper har fokus på at styrke livskvaliteten for mennesker med demens, samt artikler, som viser hvordan demensklovne arbejder i både Danmark og udlandet. Min baggrund som sygeplejerske, supervisor for klovnene samt nær pårørende til en mand med demens spiller givetvis ind på artiklens tilblivelse, men uddybes ikke.

Forglemmigej – demensklovnenes historie

At klovne for personer med demens startede allerede i 2004, hvor den første hospitalsklovn Birgit Bang Mogensen fik fodfæste på en børneafdeling i Århus med stor opbakning fra plejepersonale og en overlæge, og samtidig startede hospitalsklovneuddannelsen. Der blev fra denne første udviklingsfase lagt meget vægt på humor, nærvær, leg og forskellige artistiske virkemidler såsom mimik, sang, kostumer, forstærkede følelsesudtryk mm (Gladkova & Bang Mogensen 2006). Birgit Bang Mogensen havde, ved siden af arbejdet med at klovne for børn, en særlig interesse i at klovne på plejehjem, herunder også projekter der involverede personalet. En evaluering af et plejehjemsprojekt i Fredensborg- Humlebæk Kommune konkluderede, at det var muligt at overføre vigtige elementer fra hospitalsklovnens kommunikationsform til personalet og beboere og herigenom øge leg og glæde i omsorgsmiljøet (Mosegård 2004).

To andre hospitalsklovne – Pia Cisco og Berit Hansen fortsatte med at udvikle klovnearbejdet på flere plejehjem fra 2004 og årene frem, men ændrede fokus fra en overvejende underholdningsmæssig tilgang til en individuel tilpasset form. De blev opmærksomme på, at mange af beboerne med demens ofte ikke anede, hvad der skete og blev passive når klovnene optrådte i større sociale sammenhænge. De valgte derfor at udvikle en mere individuel tilpasset form, hvor klovnene besøger beboerne enkeltvis, og dette udviklingsarbejde blev for alvor

Fotos: www.facebook.com/forglemmigejklovne/

forankret med etablering af foreningen Forglemmigej i 2014. Pia Cisco fortæller, at da formen skiftede fra at være underholdningspræget i store grupper til individuelle besøg hos én person af gangen i hans/hendes egen stue, skete der noget meget spændende: *”Det blev til mange små fine møder, hvor vi måtte gribe det der opstod i nuet, fremfor at været optaget af sjov og ballade.”*

Det vigtige var kontakten med beboerne og at gribe små poetiske situationer. En evaluering af et klovneprojekt som blev gennemført i Demenscentrum Aarhus i 2013 viste, at besøg af klovne skabte en god stemning blandt beboerne og inspirerede samtidig personalet. Der kunne endvidere skimtes en sideeffekt i form af færre episoder, hvor beboerne reagerede voldsomt og dermed behov for mindre magtanvendelse (Krogager Jensen 2014)

Forglemmigej er nu en veletableret forening, som i de seneste år har haft mange opgaver især på plejehjem i Jylland og er fortsat i gang med at videreudvikle metoderne, som både er erfaringsbaserede, men også inspireret af internationale udviklingsprojekter og forskning. En del af klovnene er uddannet hospitalklovne, som er en 1,5 årig uddannelse med kursusmoduler og mesterlæreforløb (Danske Hospitalsklovne 2017). Andre demensklovne har en artistisk uddannelse ofte koblet med en terapeutisk- eller pædagogisk uddannelse. Klovnene er trådt ind på plejehjemmene med deres særlige form for faglighed og bevæger sig dermed ind på en veletableret scene, hvor det især er de sundhedsprofessionelle faggrup-

per, der har det meste arbejde med at skabe livskvalitet i hverdagen for mennesker med demens.

Mennesker med demens skal også have livskvalitet!

I de sundhedsprofessionelles verden er der i stigende grad fokus på at styrke livskvaliteten for mennesker med demens. Professor dr.med. Gunhild Waldemar, der er leder af Nationalt Videns Center For Demens sagde i 2016 i en pressemeddelelse – at for mennesker med demens, hvor bare det at spise et måltid mad er en udfordring, må vi redefinere opfattelsen af, hvad livskvalitet er: *”For demente mennesker kan livskvalitet være stille nærvær fra et andet menneske. Det kan være en sang, en dans, og det kan være omgivelser, der er tilpasset den dementes behov.”*

Men hvad er demens? Nationalt Videns Center For Demens (www.videnscenterfordemens.dk) definerer demens således: *”Demens er en fællesbetegnelse for en række sygdomstilstande karakteriseret ved vedvarende svækkelse af mentale funktioner. Demens er således ikke en specifik sygdom, idet mange forskellige sygdomme kan medføre demens.”*

Det er således en meget bred betegnelse for et sygdomsfænomen, der kan rumme stor variation, først og fremmest fordi det er forskellige mennesker, forskellige former for sygdomme og forskellige faser i den måde sygdommen udvikler sig på. Men fælles er den konsekvens at der på et tidspunkt oftest er behov for pleje og omsorg på et plejehjem. Der er aktuelt

stor opmærksomhed på dette, fordi antallet af mennesker med demens i DK skønnes at være på 84.000 og vil vokse i takt med stigende levealder samt fordi den store efterkrigs generation er ved at blive ældre/gamle. Det er således et ressourcekrævende område for sundhedsvæsenet. Det betyder også at der er mange pårørende, som både yder omsorg og samtidig mister noget af det menneske, som de har levet sammen med i mange år og derfor stiller de i stigende grad krav til politikere og sundhedsvæsenet. Der forskes intensivt i at finde frem til medicin, som kan behandle demens, men indtil videre er der kun medicin, som kan forsinke udvikling af sygdommen Alzheimer men ikke andre demenssygdomme. Derfor er der i stigende grad fokus på, hvad der kan bidrage til at forstå personer med demens og hvad der kan styrke deres funktionsniveau og livskvalitet.

Mange faggrupper er inspireret af den canadiske socialpsykolog Tom Kitwood, som har gennemført grundige observationsundersøgelser af mennesker med demens, og han lægger stor vægt på, at det personlige forhold er grundlæggende, hvilket indebærer at kunne se det unikke ved hver person og at genkendelse, respekt og tillid er afgørende. Kitwood mener, at for mennesker med demens er de vigtigste behov kærlighed, tilknytning, trøst, identitet, beskæftigelse og inklusion. (Kitwood 2003) Kitwood lægger vægt på, at man sprogligt anvender udtrykket ”mennesker eller personer med demens” fremfor det mere depersonaliserende udtryk ”demente”. Dette er også en vigtig værdi for demensklovnene og derfor er tilstræbt i denne artikel.

Der er et stort behov for at styrke den humanistiske og socialvidenskabelige forskning i demensplejen mener sygeplejerske Kirsten Amstrup, som har forsket i hvordan man udnytter ressourcerne hos mennesker med demens og mener, at der i demensplejen skal fokuseres meget på de personlige oplevelser og reaktioner på demens, samt hvilke livsyttringer og ressourcer der kan understøttes via det sociale samspil med personalet. (Amstrup 2007) Sundhedsstyrelsen har lanceret en arbejds metode for plejepersonalet ”Dementia Care mapping, som har baggrund i Tom Kitwoods arbejde med at redefinere opfattelsen af mennesker med demens. (Sundhedsstyrelsen 2016)

Der er også øget fokus på fysiske og sociale aktiviteter, både fordi det kan styrke og fastholde det fysiske funktionsniveau, men også fordi det kan styrke identitetsfølelsen. Det kan både være fysisk træning,

ture i naturen, dans og leg med bolde. Forskning viser at fysisk træning både kan forbedre det fysiske og kognitive funktionsniveau. (Videns Center For Demens) Musikterapeuter, som ansættes i plejehjemmer med mange beboere med demens, har bl.a. fokus på at styrke kommunikationen og berolige gennem musik, hvilket et forskningsprojekt i Manchester ” Music in mind” har dokumenteret (Jørgensen 2016). Musikterapeuten Hanne Mette Ridder peger især på sangens terapeutiske betydning. Det kan bidrage til at få opmærksomhed og skabe hukommelsesspor, det kan virke selvberoligende, og når man validerer klientens følelsesmæssige udtryk, kan der opstå resonans.

Nyere hjerneforskning, som kobler viden om hjernen med pædagogik, kan fremover formentlig også få større betydning, dels neuropædagogikken, dels neuropsykologien. I *neuropædagogikken* har man fokus på hvilke psykologiske og pædagogiske strategier de professionelle kan bruge, når der er forstyrrelser i den normale funktion. Det har metodisk især udviklet sig indenfor for det sociale felt (Adler & Holmgren 2003, Thybo 2013), men kan også bidrage til forståelse for de problemer mennesker med demens har. Det udbydes nu som efteruddannelses tilbud for forskellige faggrupper på flere professionshøjskoler og et plejehjem på Mors har valgt at efteruddanne alle faggrupper i neuropædagogik. I den *neuropsykologiske* tilgang, som især er udviklet indenfor behandling af børn med udviklingsproblemer, fokuserer man på hvordan hjernen er udviklet og hvordan man ved at arbejde med sanserne kan kompensere for forstyrrelser i den kognitive og den følelsesmæssige del af hjernen. (Hart 2007) Det indgår i hospitalsklovneuddannelsen, og kan formentlig også anvendes i arbejdet med mennesker med demens.

Tilbage i 1987 skrev sygeplejerske Jessy Hjorth Hansen artiklen ” De ømskindede gamle”, som handler om hvordan man kan forstå den forvirring og hjælpeløshed, som personer med demens befinder sig i og bl.a kan komme til udtryk i form af at være meget ”ømskindet” i forhold til berøring, brusebad mm. Det kan både handle om de forandringer der sker i hjernen, men måske også være tegn på den ensomhed der kan være forbundet med ikke at kunne give udtryk for sine behov. Jessy Hjorth Hansen peger på, at det er vigtigt at tænke kreativt og måske være mindre handlingsorienteret. Hun siger:

”Jeg er så vant til at gøre noget, nå noget, tale-

og her er jeg sammen med et menneske, som jeg ærlig talt ikke kan gøre noget for. Så jeg har lært mig kunsten at være til stede med den anden, sidde stille og lytte til rummets og naturens lyde, åndedrættet og opdage nuets melodi og stilhedens blomster. Og det er helt befriende.” (Hjorth Hansen 1987)

Der er således mange forskellige faglige antagelser om hvad der kan styrke livskvaliteten for personer med demens. De forskellige faggrupper, der især arbejder med mennesker med demens har i kraft af forskellig faglig baggrund og opgaver lidt forskellige faglige strategier, men gennemgående ser det ud til at mange følger Kitwoods idé om at fokusere på at understøtte identitet og ressourcer, den personlige relation, og at berolige når det er nødvendigt.

Klovnenes arbejde med beboere med demens

De danske demensklovne arbejder delvis på samme grundlag som hospitalsklovnene, og her lægges der både vægt på at klovnene har artistiske færdigheder, som kan berolige, skabe glæde og reducere angst, men også færdigheder i at etablere en god følelsesmæssig kontakt til fx børn, forældre og ansatte. Der arbejdes bl.a. med stemninger og at skabe empatisk resonans, dvs. positiv genklang mellem mennesker på et kropsligt og emotionelt grundlag. (Lorentzen 2014, Bendtsen 2014). Klovnene gennemgår en 1,5 årig uddannelse, som indebærer kursusmoduler og meget praktisk træning sammen med erfarne klovne. De uddannede klovne deltager selv i en del artistiske efteruddannelseskurser.

Demensklovnene har deltaget i flere workshops med Patrick van der Boom, som er artistisk leder for den norske organisation ”Klokkeklovnene”, som også arbejder med mennesker med demens. Patrick van der Boom lægger stor vægt på at arbejde med nuet og at arbejde med lyd og sang. (Klokkeklovnene.no)

Den internationale forskning, som har fokus på klovnenes arbejde, bruger betegnelsen ”Medical clowning” eller ”Elder clowning” og forskerne forsøger gennem observationer og interviews at indfange det særlige ved klovnenes arbejde. Medical clowning har også sine rødder i arbejdet med syge børn og er efterhånden meget udbredt, fx i Holland, USA, Canada og Israel (Symons 2012) hvor flere har udvidet klovnearbejdet til også at omfatte andre patientgrupper, fx kræfttramte, dialysepatienter og fertilitetsbehandling. (Amnon 2014) Erfaringen fra dette

arbejde er, at også de voksne patienter profiterer af klovnenes humoristiske form, som kan medvirke til at reducere angst og styrke mestring af sygdommen. Det har endvidere vist sig at være en stor succes at arbejde med klovne hos ældre patienter med demens. Der er et særligt fokus på humor.

En canadisk undersøgelse, som er baseret på interviews og observationer af samspillet mellem 23 beboere og klovne gennem 12 uger (Kontos mfl. 2017), finder frem til at der er tre primære strategier, som klovnene anvender:

Affektiv relationality = Følelsesmæssig

relation/nærvær. At være i stand til at opfange og spejle beboernes følelser, såvel glæde som tristhed gennem nærvær, såvel verbalt som non-verbalt og at etablere et møde med mennesker med demens som giver mening og betydning.

Reciprocal playfulness = Gensidig leg. At kunne skabe legende og uforudsigelige situationer med humor. Legen aktiverer ofte kropslige erfaringer og skaber glæde og fællesskab.

Co-constructed imagination = Samskabende fortællinger. At kunne skabe fælles fortællinger med afsæt i fantasier eller reminiscenser af erfaringer som beboeren giver udtryk for – uden at forsøge at ”normalisere”.

I det følgende beskrives eksempler på klovnenes arbejde, koblet med nogle af de teoretiske antagelser om hvad der kan styrke hverdagen og livskvalitet for mennesker med demens. Det er baseret på observationer fra et plejehjem, hvor demensklovnene gennem længere tid har haft deres gang. Navnene på beboerne er ændret.

En fælles fortælling skabes – kvinden der ikke ville spise

Personalet introducerer denne dag klovnene til Gerda – en kvinde, som ikke vil spise, uanset hvor meget de forsøger. Klovnen sætter sig sammen med kvinden og de har en lille snak om hvor de kommer fra. Det viser sig at de begge stammer fra Sønderjylland og klovnen begynder spontant at snakke sønderjysk, hvilket får kvinden til at live meget op og hun begynder også selv at snakke sønderjysk. Kvinden begynder efter denne episode at spise og har spist siden, fortæller en ergoterapeut nogle måneder senere.

Der opstår i denne situation en fælles fortælling mellem kvinden og klovnens gennem en fælles dialekt. Det er en fortælling som formentlig vækker minder fra opvæksten i Sønderjylland og en delvis glemt sproglig erfaring. Måske skaber denne situation noget livsvilje og dermed lyst til at spise! Situationen viser også det, som Jessy Hjorth Hansen kalder ” at opdage nuets melodi”, hvor klovnens opdager betydningen af den fælles dialekt og ud fra dette improviserer i samtalen med Gerda.

Humor og en lille flirt

En kvinde Karen, som har mødt klovnene før, inviterer dem med ind på sin stue og finder triumferende en rød næse frem og tager den på. Hun flirter med klovnens Hr. Rosenkvist som sidder på gulvet og synger med på en børnesang. På vej ud af stuen siger kvinden, at Hr. Rosenkvist er noget langskægget – ”men du får nu et kys alligevel” siger hun – og det får han!

At klovnens selv og flirte skaber åbenlyst glæde for Karen. Hun har selv humor og spiller sammen med klovnens. Humor er et vigtigt element i klovnens arbejde, fordi det skaber glæde og latter og fordi

man med den venlige stemning, som humoren udfolder sig i, kan forstærke tingene og fx gøre grin med både sig selv og hinanden, uden at det virker krænkende (den langskæggede klovn som alligevel får et kys). Det virker snarere frigørende – Bakthin taler om den frigørende protest, hvor man frigør sig fra fornuften og det alvorlige. Den amerikanske læge Patch Adams, som opfattes som den første hospitalsklovn, havde den idé at klovnens på et sygehus kunne være med til at forløse den tunge og alvorlige stemning på et hospital og gennem humor og personlig kontakt skabe glæde hos patienterne. (Gladkova og Bang Mogensen 2006)

At der både er mandlige og kvindelige klovnens har stor betydning mener både klovnens og personale, fordi man her kan spille på kulturelle kønsforskelle, som fortsat er en del af beboernes grundlæggende identitet. Når beboere bliver glade for at klovnens selv, fx ved at gå rundt med en rød næse kan det nogle gange udfordre personalets bekymring for gæsters fordomme og en leder siger:

”Vi skal også arbejde med os selv. Når en dame går rundt på gangen sammen med klovnens med en næse på – og vi tænker- bare der nu ikke er nogen der tænker.... men hun hygger sig altså!”

Identitetsfastholdelse og følelser

Marie har mødt klovnene før og vil gerne møde dem igen. Hun inviterer dem ind på sin stue, som er præget af mange blomster og hjemmelavede pyntegenstande. Marie fortæller om sin historie gennem tingene, fx blomsterne som altid har været hendes store passion og hjemmesyet tøj, som hun dog ikke bruger mere og nu ønsker at klovnene skal arve. Viser sit skab frem med meget smukt syet tøj. Bliver ind imellem lidt vred og fortæller at hendes børn har afleveret mange af hendes ting bl.a. julepynt til genbrug mm og siger vredt, at hun selv vil bestemme hvem der skal have hendes ting. Klovnene følger hendes historiefortælling og finder på sange der illustrerer det hun fortæller om, og skifter fokus når hun bliver vred.

Klovnene anerkender Maries behov for at fastholde sin identitet som dygtig til syning og blomster og spejler de følelsesmæssige stemninger som opstår undervejs gennem sange og respons på kvindens fortællinger og håndarbejds-mæssige kunnen. Det kræver at de både lytter til det Marie fortæller om det, der har været betydningsfuldt for hende og hendes frustrationer over ikke helt at kunne bestemme over sit liv, men også at de samtidig fornemmer de skiftende stemninger, som fortællingerne medfører. De arbejder med at skabe empatisk resonans, som både er positiv genklang, men også at medvirke til at reducere arousal. (Bendtsen 2014)

Omsorg for babyen – fantasi og nærvær

Jette bærer rundt på en babydukke og behandler den meget omsorgsfuldt som et spædbarn. Klovnen Rosita sidder sammen med Jette og snakker med hende om hvor godt hun passer på sit barn. Jette rækker spontant dukken til Rosita, som tager imod den og spejler den måde kvinden viser omsorg på. Jette bliver meget rørt og får barnet tilbage og pusler det.

Bløde dukker og dyr kan ifølge Alzheimerforeningen virke beroligende på mennesker med demens. Klovnen går helt ind i denne betydning og anerkender ”barnets” betydning for kvinden. Hun forøger ikke at korrigere, men går ind i en dialog om hvordan man bedst passer på et lille barn. At børn vækker følelser hos mange personer med demens er også en erfaring fra Plejehjemmet i Veverslev på Mors, som har haft et projekt med besøg af forældre med levende besøgs-babyer, som udover beboernes glæde også har den

ekstragevinst, at de pårørende ser glimt af glæde hos en mor der er dement. En leder siger:

”Jeg har et fantastisk billede fra Nordjyske (avis) – af besøgsbabyer – der er der et billede af en dame – hun lyser altså op – hun sidder med det her barn og man kan se hvor glad hun er – og hvor sønnen skrev – hvor er det dejligt at se min mor så glad!

Legen – boldspil med røde næser

I en stue sidder Kirsten alene og ser fjernsyn. En medarbejder fortæller klovnene, at en ny mandlig beboer Hans måske vil møde dem, men hun ved ikke om hans kone synes om det- hun mener vist det er noget pjat med klovnene. Hans og ægtefællen kommer dog ind i stuen og Hans sætter sig ved bordet hos Kirsten, mens ægtefællen sætter sig lidt på afstand. Klovnene starter en lille leg med at spille bold med de røde skumnæser. De spiller dem rundt og begge beboere deltager meget aktivt og der er smil og latter. Senere ændres spillet til leg med sæbebobler og igen er der et fint samspil mellem de to beboere og klovnene. Ægtefællen nyder tydeligvis at se på mandens glæde ved legen og fortæller, at der har været en hård tid for hende forud for mandens flytning på plejehjem.

Legen aktiverer gamle legefærdigheder og der opstår et lille fællesskab i gruppen. Ægtefællen ser glimt af glæde hos sin ægtefælle. Her arbejder klovnene med en lille gruppe – to beboere og to klovnene og legen skaber tydeligt liv og glæde. Og en medarbejder siger om Kirsten, som spillede med: *Det er godt nok sjældent hun er så aktiv som i dag!*

At lege er universelt for mennesker i alle kulturer mener Susan Hart, og siger endvidere, at legen for barnet både skaber fundamentet for læring, samhørighed og udvikling af selvværd. (Hart 2015) Selvom fremskreden demens oftest medfører vanskeligheder ved at lære nyt, vækker legen alligevel glæde og formentlig en følelse af selvværd gennem kropsligt gemte erfaringer med leg og boldspil.

Kaffebordet- fællesskab og sang

En hel gruppe på fem mænd og kvinder sidder tavse ved et kaffebord. Personalet har på forhånd fortalt, at der er én af mændene som synes det med klovnene er noget barnligt noget. Derfor går de lidt forsigtigt ind i rummet, hvor alle sidder og venter på at kagen skal sendes rundt. Det er lidt usikkert, hvad her er basis for og klovnene forsøger med en sang, som nogen

synger lidt med på. Så kommer en mand ind af døren – han har en telefon med og vil gerne have taget et billede af klovnene. Det ender med en selfie under meget grin og tekniske manøvrer for at få det til at lykkes.

Også her får klovnene skabt et lille fællesskab gennem sange og telefonselvfilmen, som klovnene griber og laver en masse spas omkring, hvilket skaber en fælles energi, som gruppen ikke umiddelbart selv kan etablere. Selvom mange mennesker med demens ofte har problemer med sproget og hukommelsen, viser det sig ofte, at sange fra deres barndom og ungdom kan aktiveres og skaber genkendelse og glæde:

”Vi skal ikke underkende det der med, at klovnene arbejder meget med sanserne. Uanset hvor dement du er, så er sanserne bevaret og for mange betyder det der sang og musik, børnesange de kender og samtidig med det utrolige nærvær klovnen præsterer.” (leder Plejehjem)

Klovnenes faglighed – artister eller terapeuter?

Demensklovnenes arbejde kræver både relationelle og artistiske kompetencer. De små eksempler viser, at de både har klassiske artistiske færdigheder, som kan berolige, skabe glæde og reducere angst, men også færdigheder i at etablere en god følelsesmæssig kontakt til mennesker med demens, pårørende og ansatte. Mange af de artistiske virkemidler kan være de samme som i forhold til klovneri med børn, fx humor, sjov udklædning, sæbebobler og rød næse, men kontakten er væsentlig anderledes, fordi man oftest ikke kan etablere det samme kognitive samspil, som man plejer med børn og heller ikke altid direkte kan aflæse de følelsesmæssige reaktioner, som man oftest kan hos syge børn.

Så klovnearbejdet med mennesker med demens er en individuel opdagelsesrejse sammen med hver person, man etablerer kontakt til. Klovnene improviserer, men som det gælder i musik improvisation, er det baseret på et grundlæggende klovnerrepertoire i form af artistisk og relationel kunnen. I musikken er improvisation baseret på færdigheder i forhold til akkorder, noder og instrumentet, mens klovnene trækker på de artistiske og relationelle færdigheder, som opstår som ideer i en given situation (fx at begynde at tale sønderjysk). Klovnene arbejder typisk sammen to og to og inspirerer hinanden, hvilket

nogle gange skaber både fest og lidt kaos, men de er samtidig bevidste om at lande i et mere roligt modus.

Demensklovnenes arbejde rummer således delelementer af andre faggruppers arbejde, fx musikterapi, neuropædagogik, omsorg og nærvær mm, men har også sit eget metodefelt, hvor især improvisation og humor er centralt. Demensklovnenes arbejde bevæger sig på tværs af artistiske færdigheder såsom improviseret teater og mere kommunikative/terapeutiske færdigheder i forhold til følelsesmæssige og sansemæssige udtryk. De opfatter primært sig selv som artister, men har samtidig meget fokus på at skabe en god kontakt og har dermed formentlig en følelsesmæssig betydning som rækker ud over øjeblikket.

Samarbejdet med de sundhedsprofessionelle

Klovnene samarbejder med forskellige plejehjem og har efterhånden udviklet en samarbejdsform, som indebærer formøder, evt. introduktion til ansatte og pårørende samt konkrete samarbejdsaftaler om besøg. Plejehjemmet i Vejerslev på Mors har gennem et års tid haft besøg af demensklovnene og lederen Karen Marie fortæller, at hun som ny leder oplevede at der skulle ske noget nyt og fik ideen om at invitere klovne på besøg, da hun hørte at der var nogle af hospitalsklovnene, som havde specialiseret sig i at arbejde med mennesker med demens. Starten på forløbet var en temadag for personalet og et møde med beboere og pårørende, hvor to klovne deltog.

Der har fra starten udviklet sig en særlig form for samarbejde, hvor et personalemedlem har den faste kontakt med klovnene og dels informerer kollegerne om, at denne dag kommer klovnene. Hun afklarer og aftaler med klovnene hvilke beboere der især skal have besøg, og hvem der lige nu ikke kan kapere et besøg. Der kan også være pårørende inddraget, og her er det en opgave at klargøre, at klovnene har en særlig form for klovneri. Der kan være fordomme i forhold til klovne generelt og at ”blive gjort grin med”, som skal afmystificeres. Medarbejderen er med hele vejen ved starten af hvert besøg hos en beboer, men er ikke med på stuen. Bagefter snakker medarbejder og klovnene om dagens forløb, som typisk er 2-3 timer. Klovnenes besøg på plejehjemmet har været en god erfaring og lederen fortæller til TV Midt/vest:

”Man bliver aldrig for gammel til klovnerier. Jeg kan se, at lyset tændes i de dementes øjne.”

Det er ikke alle plejehjem, der prioriterer at have en medarbejder med rundt hver gang, men for klovnene er det vigtigt at vide lidt om beboernes aktuelle tilstand og baggrund, men ikke nødvendigvis viden om beboerens sygdom. Det tætte samarbejde med plejepersonalet betyder at klovenen ved hvem der kan være interesseret i besøg eller måske er for skrøbelige lige den dag. Personalet oplever endvidere, at klovnene nogle gange får noget frem, som medarbejderne kan arbejde videre med.

Glæder og udfordringer som demensklovn

Klovnene arbejder som beskrevet meget i nuet og griber de situationer der opstår og improviserer med sange, små samtaler, flirt, let kropskontakt. Nogle gange er der tydeligvis klar resonans og der opstår små poetiske situationer, andre gange må de stoppe op og gå videre uden at vide om besøget har haft betydning. Det er én af udfordringerne fortæller en klovn, at vænne sig til at der ofte ikke er nogen reaktion:

”Som artist er man jo vant til applaus og reaktion. Og det skaber ofte en tvivl om – er det ok eller er det overgreb?” Men for det meste mærker vi godt om vores indsats har haft en betydning eller ikke.”

Klovnene har en anden baggrund end de sundhedsuddannede faggrupper, der tager sig af mennesker med demens i hverdagen. De kommer som besøgende og har tydeligvis en frihed til at gøre tingene anderledes end personalet, fx at være klædt i noget farverigt og gammeldags tøj og de kan finde på at sætte sig på gulvet, gyngede en tur i liften eller tage en tur på motionscyklen. Og de beboere, der møder dem flere gange ved, at de kan forvente noget andet end det, som det faste personale bidrager med.

Der er en stigende efterspørgsel på besøg af demensklovne på plejehjemmene og personalet glæder sig over det liv det skaber i hverdagen. De kan også blive inspireret af klovnens metoder, som viser alternative måder at etablere et samspil og samarbejde på, men især ser de at det skaber glæde i beboernes hverdag:

”Jeg tror man skal se på – at det giver en dybtliggende glæde.” ...”Det er dejligt den måde klovnene tager udgangspunkt i hver enkelt person- bare at se den lille trækning af et smil når der er noget ”

Eva Just er sygeplejerske, sociolog og Ph.d. Arbejder i egen virksomhed med supervision, coaching, undervisning. Har deltaget i uddannelse og supervision af hospitalsklovne og følger nu især demensklovnene i deres arbejde.

Demensklovne Forglemmigej kan kontaktes via hjemmesiden: <http://www.forglemmigej.info/index.html>

LITTERATUR:

- Adler Bjørn & Hannah Holmgren (2003): *Neuropædagogik – om, kompliceret læring*. Kroghs forlag.
- Amnon Raviv, MA, RCM. (2014): *Humor in the “Twilight Zone”. My Work as a Medical Clown With Patients*. Journal of holistic Nursing. Volume 32 number 3 September.
- Amstrup Kirsten (2007): *Udnyt ressourcer hos svært demente gamle*. Sygeplejersken nr. 13,38-45.
- Bentzen Marianne (2014): *Den neuroaffektive billedbog* Hans Reitzel
- Gladkova Nina og Birgit Bang Mogensen (2006): *Klovn og humoren som kommunikationsmetode – et udviklingsprojekt*. Rapport.
- Hansen Jessy Hjorth (1987): *De ømskinede gamle*. Klinisk Sygepleje nr. 1, 2-10.
- Hart Susan (2015): *Inklusion, leg og empati. Neuroaffektiv udvikling i børnegrupper*. Hans Reitzels Forlag.
- Hart, Susan (2007): *Spejlnuroner, kontakt og omsorg* Psykolog nyt, 14-20.
- <http://sundhedsstyrelsen.dk/da/aeldre/demens/viden-og-metoder/tema-om-dementia-care-mapping>
- <http://www.klokkeklovnene.no>
- <http://www.videnscenterfordemens.dk>
- <https://danskehospitalsklovne.dk/>
- Jørgensen Kasper (2016): *Musikterapi øger livskvalitet ved demens*. <http://www.videnscenterfordemens.dk/forskning/forskningsnyheder/2016/03/musikterapi-oeger-livskvalitet-ved-demens>
- Kitwood Tom (2003): *En revurdering af demens – personen kommer i første række*. Gyldendal.
- Kontos Pia, Karen –Lee Miller, Gail Joyce Mitchell, Jan Stirlings-Twist (2017): *Precense redefines: The reciprocal nature of engagement between elder-clowns and persons with dementia*. Dementia Vol. 16 (46-66).
- Krogager Jensen Anders Christian. (2014): *Klovneprojekt i demensplejen*. Rapport Demenscentrum Aarhus. <http://www.demensvidensportalen.dk/content/show/211?s=klovneprojekt>
- Lorentzen Lars (2014): *Resonansen- det livgivende i relationen*. Social kritik 138,6-13.
- Mosegaard Lene (2004): *Klovn som kommunikationsmetode – der kom en rød næse forbi.. Rapport Fredensborg- Humlebæk Kommune 2004*.
- Ridder Hanne Mette O. (2007): *En integrativ terapeutisk anvendelse af sang med udgangspunkt i neuropsykologiske, psykofysiologiske og psykodynamiske teorier*. Psyke og logos 2007 28,427-446.
- Symons David (2012): *A study of Elder Clown Programs in Scotland, The Netherlands, USA and Canada*. Churchilltrust.
- Thybo, Peter (2013): *Neuropædagogik, hjerne, liv og læring* Hans Reitzels forlag.